

Mükelleflerin Kayıtdışı Ekonomiye Yönelme Nedenleri: Ostim Organize Sanayi Örneği¹

Hatice Merve TEKÇE
mervetekce1990@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi olan OSTİM'de (Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi) kayıtdışı faaliyetleri oluşturan nedenleri açıklamaktır. Çalışmada Ostim'deki vergi mükelleflerinin, kayıtdışı ekonomiye yönelme nedenleri anket uygulaması ile ölçülmeye çalışılmıştır. Anket güvenilirliği için Cronbach's Alpha katsayısı ile değerlendirilme yapılmıştır. Bu katsayı uygulanan anket için kabul edilebilir aralığı veren 0,70'dir. Çalışmanın iddiası; Vergi mükelleflerinin vergi oranlarını yüksek bulmalarıyla vergi kaçırmaları arasında bir paralellik bulunacağı, vergi denetimlerini düşük bulan mükelleflerin vergi denetimlerinin sıklığıyla kayıtdışılığın azalacağını düşüneceği, vergi ahlak ve bilincinin ve mükelleflerin sosyo-demografik özelliklerinin kayıtdışı ekonomi oluşturma üzerinde etkisi olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Kayıtdışı Ekonomi, Vergi Kaçırma, Vergi Mükellefi

The Reasons Behind the Tax Payer's Preferences for Shadow Economy (a Case Study Conducted in Ostim Industrial Zone)

Abstract

The aim of this study is to identify the reasons behind the activities of shadow economy at OSTİM (Industrial Zone and Trade Centre of Middle East), the greatest industrial zone in Turkey, In this study, we tried to come up with sound criteria as to what tax payers doing business in the industrial area of Ostim think of the real reasons paving the way for shadow economy. There liability of questionnaire is tested by the coefficient Cronbach's alpha. This coefficient is 0.70 which indicates that the research tool is reliable. The argument that this study raises is that there is a correlation between the reason they find extremely tax rates high and why they resort to tax evasion as a result, and that tax payers who have the notion that frequency of tax audits is lower than expected assume that the volume of shadow economy will decrease provided that tax audits are conducted as often as necessary, and moreover socio-demographic factors and taxpayers morale and concious have an impact upon the shadow economy developed over the years in the area concerned.

Key words: Shadow Economy, Tax Evasion, Tax Payers

Jel Classification Code: 017, H26

GİRİŞ

Kayıtdışı ekonomi, tanımlanmasından kaynaklanan güçlüklerin yanı sıra ölçümünden kesin bilgilerin elde edilmesinde de güçlük yaşanan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayıtdışı ekonomi, yapısı gereği bünyesinde suç unsurları bulundurmaktadır. Bu da kayıtdışı ekonominin boyutlarına ve nedenlerine ulaşacak verilerin analizinin kesin bilgiler ortaya çıkarmayabileceği sonucunu doğurmaktadır. Kayıtdışı ekonomiyi oluşturan nedenler ve kayıtdışı ekonomi boyutları ne kadar sağlıklı bilinirse hükümetlerin kayıtdışı ekonomiyi önlemeye yönelik alacağı önlemler de o kadar sağlıklı olacaktır.

Bu çalışmada öncelikle kayıtdışı ekonomi kavramı, nedenlerine değinilerek açıklanmıştır. Kayıtdışı ekonominin kavramsal çerçevede açıklanmasının ardından, Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi olan Ankara ilinde bulunan Ostim (Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi) Organize Sanayi Bölgesinde yapılan ampirik bir uygulamanın sonuçlarına yer verilmiştir. Mükelleflerin sosyo-

Bu çalışma, Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI danışmanlığında Hatice Merve TEKÇE tarafından hazırlanmış yüksek lisans tezinden yararlanılarak yapılmıştır.

demografik profilleri çıkarılarak vergi kaçırılmaya yönelik yönelmedikleri ve vergiye bakış açıları ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada, Ostim Organize Sanayi Bölgesinde vergi mükellefleri ile yapılan anket uygulamasının sonuçlarına yer verilmiştir. Söz konusu anketten elde edilen sonuçlar SPSS programı aracılığı ile değerlendirilmiştir.

1. Kayıtdışı Ekonomi Kavramı

Kayıtdışı ekonomi tanımlanması güç bir kavram olmakla birlikte, devletten gizlenen, kayıt altına alınmayan veya alınamayan, kayıtlara geçmediği için de denetlenmesi zor olan ekonomik faaliyetler olarak tanımlanabilir. Suç unsurları içeren faaliyetleri bünyesinde bulundurduğundan, kayıtdışı ekonominin boyutlarına ve nedenlerine ulaşacak verilerin tespiti kesin bilgiler ve rakamlarla mümkün olmamaktadır. (Çomaklı, 2007: 25) Kayıtdışı ekonomiyle ilgili bilinmesi gereken en önemli şeylerden biri boyutları ve nedenleri hakkındaki bilgilerin sağlıklı olmamasıdır. Çünkü boyutları ve nedenleri ne kadar sağlıklı bilirse hükümetlerin kayıtdışı ekonomiyi önlemeye yönelik alacağı önlemler de o kadar sağlıklı olacaktır. Kayıtdışılığın net bir tanımının olamaması, kayıtdışılığı yorumlayanlar tarafından farklı isimlerle anılmasına sebep olmuştur. Bu adlandırmalar: Kara ekonomi, gri ekonomi, gizli ekonomi, saklı ekonomi, gölge ekonomi, karanlık ekonomi, paralel ekonomi şeklindedir. Yabancı literatürde ise; unrecorded economy, black economy, shadow economy, hidden economy, cash economy, second economy, clandestine economy, subterranean economy, illegal economy, underground economy olarak adlandırılır. (Acar ve Aydın, 2014: 5)

1.1. Kayıtdışı Ekonomi Tanımı

Kayıtdışı ekonominin ölçümü ilk defa 1958 yılında Cagan (1958) tarafından A.B.D.'de kayıtdışı ekonominin hacminin ölçülmesiyle gerçekleşmiştir. Cagan'dan etkilenerek Gutmann (1977), yayınlanan makalesiyle bilimsel ilgiyi çekmiştir. Literatürde kayıtdışılığın bir çok farklı tanımı mevcuttur.

Schneider (1986)'a göre kayıtdışı ekonomi, GSMH'ya dâhil edilmesi gerekirken dâhil edilmemiş ve GSMH'ya katkıda bulunan ekonomik faaliyetlerin tümüdür.

McCrohan ve Smith (1986) kayıtdışı ekonomiyi; milli gelir hesapları içinde kavram olarak yer almasına rağmen, denetim yetersizliğinden yer alamayan ekonomik faaliyetler olarak tanımlamaktadır.

Feige (1990) kayıtdışı ekonomiyi, vergi idaresine bildirilmesi gerektiği halde bildirilmeyen ve bu suretle vergilendirilmeden kaçan ekonomik faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Feige, vergilendirilmeyen bu faaliyetler sonucu doğan gelir beyan dışı gelir olarak adlandırmaktadır.

Derdiyok (1993) kayıtdışı ekonomiyi, GSMH hesaplarını elde etmede kullanılan bilinen istatistik yöntemlerine göre tahmin edilemeyen ve gelir getiren ekonomik faaliyetler oluşturmaktadır.

Özsoylu (1996) kayıtdışı ekonomiyi, karşılığında bir çıkar elde edilen ve resmi makamlara bildirilmeyen ekonomik faaliyetlerin tamamı olarak tanımlamıştır.

Altuğ (1999) kayıtdışı ekonomiyi, vergi kaybı yaratan işlemlerin tamamı olarak tanımlamıştır. Bu işlemler vergi idaresine bildirilmedikleri için vergi kaybı yaratmaktadırlar. Bu işlemler ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle devletten kısmen veya tamamen gizlenerek kayıtdışı ekonomiyi oluşturmaktadır.

Çetintaş (2003) kayıtdışı ekonominin tanımlanmasına yönelik literatürde iki yaklaşım bulunduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki, kayıtdışı ekonominin kayıtlı olmayan tüm faaliyetleri kapsadığı yönündedir. İkincisi ise, kayıtdışı ekonominin kayıtdışı faaliyetin niteliğine göre tanımlanması gerektiği yönündedir.

Çomaklı (2007) kayıtdışı ekonomiyi, gayri safi milli gelir hesaplarını elde etmede kullanılan, tahmin edilmesi bilinen istatistik yöntemlerine göre mümkün olmayan ve sonucunda bir gelir elde edilen faaliyetlerin tamamı olarak tanımlamıştır.

Kayıtdışı ekonomi, yasal ve yasal olmayan faaliyetlerden doğan kayıtdışılık olarak değerlendirildiğinde bu çalışmada ele alınan kayıtdışılıktan kastedilen, kişilerin yasal çerçevede yapmış oldukları her türlü mal ve hizmet üretim faaliyetlerinin çeşitli yöntemlerle kayıt altına alınmaması veya alınamamasıdır.

Yer altı ekonomisi olarak adlandırılan ve yasal düzeyde gerçekleştirilemeyecek olan (kıymetli maden ve tarihi eser kaçakçılığı, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, kadın ve organ ticareti, kalpazanlık, sahte pasaport, vize ticareti, rüşvet ve tefecilik gibi) faaliyetlerin kayıt altına alınması mümkün olmamaktadır.

2. Literatür İncelemesi

Kayıtdışılığın nedenleri üzerine yurt içinde ve yurtdışında gerek teorik gerekse deneye dayalı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan *Allingham ve Sandmo* (1972: 322-328)'ya göre mükellef vergi beyanından fayda maksimizasyonu gözetmektedir. Vergi oranı, denetim ve ceza faktörleri mükellefleri vergi beyan etmeleri konusunda etkilemektedir.

Jackson ve Milliron tarafından (1986: 127) hükümete güven, vergi kaçırmanın bir belirleyicisi olarak ortaya atılmıştır. *Levi* (1998: 91) 'ye göre bireysel düşüncelerin hükümetin kendi menfaatleri yönünde olduğu, uygulanan işlemlerin adil olduğunu ve hükümete olan güveninin karşılandığı durumlarda kişiler vergi ödemede hükümetle ortaklaşa hareket eden sadık dostlar haline daha kolay gelebileceklerdir. *Feld ve Frey* (2002: 89-90), kişiler ve hükümet arasındaki ilişkilerin, sadakat ve duygusal güçlü bağları beraberinde getiren bir olgu olarak algılandığını ileri sürmektedir.

Kayıtdışı ekonomide ya da vergi kaçırma erkeklerin oranının belirlenmesi gücün kontrolün başarımın erkekler için oluşturulmuş geleneksel çalışma modelini ön plana çıkaran ülkelerdeki uygulanma derecesi üzerine kuruludur. *Hofstede* (1980: 294) iş dünyasındaki erkeklerin baskın olduğu ülkelerde insanların; egolarının yükseltilmesi, refah ve kendini gerçekleştirme konularında çaba sarf ettiklerini söylemektedir. *Hofstede* (2001: 321), adaletsiz bir dünyada maddi başarıların peşinde koşma üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Bu konuda *Husted* (1999: 344), tersine erkeklerin iş dünyasında daha az etkin olduğu ülkelerde insanların, ilişkilerin kalitesi, yaşam ve çevre anlamında başarı elde etme peşinde olduklarını belirtmiştir. Onlar da başkalarına saygı gösterme değerlerin korunmasına ağırlık vermekte ve normal olarak dünyanın herkese minimum düzeyde imkânlar sunan adil bir yer olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte *Tsakumis ve diğerleri* (2007: 138) ters yönde hipotezlerin olabileceği yönünde görüşlere sahiptir. Özellikle erkeklerin çalışma hayatında baskın olduğu ülkelerde bunun bir gösteriş ve övünme toplumuna dönüşebileceğini ve erkeklerin bunu göstermek içinde vergi ödemek gibi mali ve ekonomik gerekleri yerine getirebileceklerini öne sürmektedirler. Erkek olmayla milli gönüllülük endeksi arasında anlamlı bir ilişki bulan *Hofstede* (2001: 319) tarafından da bu görüş erkek egemenliği olan toplumların özellikle kanunları ihlal eden kişilerle alışveriş yapma konusunda daha az hoşgörülü olduğu düşüncesiyle desteklenmektedir.

Richardson (2006: 150-169) tarafından yapılan çalışmada mükelleflerin vergi sistemini adil olarak görmeleri ve vergi kaçırma eğilimleri arasında zıt bir ilişki tespit edilmiştir. Çalışmada aynı zamanda, vergi kaçırma ve gelir düzeyi arasındaki ilişki incelenmiş ve sonucunda, gelir düzeyiyle vergi kaçırma eğilimi arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Eğitim durumunun da incelendiği çalışmada vergi kaçırma ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Fransa Maliye ve Kamu Hesapları Bakanlığı'nın 2014 tarihli sentez raporunda, *Bruno Nicolaud*, (Synthèse, 2014: 9) politik aktörlerin kayıtdışı ekonomiyi göz ardı etmesinin sebebini, kayıtdışı ekonomiyi sosyal yatıştırıcı bir yönü olmasına bağlamaktadır. (Örneğin; belli bir grup insanın, karaborsadan hatta uyuşturucu kaçakçılığından sağladığı günlük gelirlerle hayatını devam ettirmesi gibi). Nicolaud, kapitalist ülkelerde kayıtdışı ekonominin daha yaygın olduğu fikrinin bir temele dayanmadığı tersine bunun bütün ekonomilerde hatta en bürokratik olanlarda bile görüldüğü ileri sürülmektedir. Nicolaud ayrıca, kayıtdışı ekonomiyi azaltmak için birkaç etken üzerinde durmanın uygun olduğunu belirtmektedir. Bunlardan biri olan vergi oranları konusunda hedeflenen vergi oranı ile tahsil edilen vergi oranı arasındaki farka dikkat çekmektedir.

Son yıllarda Türkiye'de kayıtdışı ekonominin nedenleri, boyutları ve kayıtdışı ekonomiyi önleyici tedbirler ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde kayıtdışı ekonominin ölçülmesine yönelik çalışmalarda mevcuttur. Bu çalışmalar genel olarak; belirlenen bir il düzeyinde vergi mükelleflerinin kayıtdışı ekonomiye bakış açıları ve mükelleflerin sosyo-demografik özelliklerinin kayıtdışı ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilmesi üzerinedir.

Muter ve diğerlerinin (1993) çalışmasına göre, eğitim düzeyi yükseldikçe mükelleflerin vergi karşısında daha duyarlı ve sorunlu davranmaları, eğitimin önemini göstermektedir. Mükelleflerin yaklaşık % 75'lik kesimi vergi yükünü ağır ve çok ağır bulmuştur. Bunun sonucu olarak vergi sisteminin adil olmadığı yönündeki değerlendirmeler ortaya çıkmıştır.

Çomaklı'nın (2007) Türkiye genelinde 2195 mükellefin değerlendirildiği anket çalışmasının verilerine göre, vergisel açıdan kayıtdışıyı önlemek bakımından yalnızca idari önlemlerin alınması yeterli değildir. Mükelleflerin vergiye bakış açıları ve vergi idaresinin algılayış biçimleri önemli ölçüde rol oynamaktadır. Ödenmiş olan vergilerin geri dönüp dönmediği vergi ödemelerinde etkin bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Anket çalışması verilerine göre, mükellefler vergi kaçırmaktan çekinmemektedirler. Yüksek oranlı cezalar ve mükelleflerin etkin bir biçimde denetlenmesi mükellefleri vergi kaçırmaktan vazgeçirmemektedir. Vergi oranlarının yüksekliğinden şikâyetçi olan mükelleflerin, vergi kaçırma karşısında alınan cezaların ağır olmadığını ve denetimlerin yetersiz olduğunu düşünmeleri mükellefleri vergi kaçırmaya itmektedir.

Tuay ve Gülay (2007)'ın 18 ilde 6546 mükellefle yapmış olduğu anket çalışmasında, üniversite mezunlarını diğer eğitim seviyelerine göre, vergi ile ilgili kanunların açık görülmediği sonucuna daha az katılmıştır. Bu da mükelleflerin eğitim seviyelerinin vergi ile ilgili kanunların anlaşılır olması üzerinde etki yarattığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Çelikkaya ve Gürbüz (2008) Eskişehir ilinde, ortalama faaliyet süresi 5 ile 20 yıl arası değişen orta gelir düzeyine sahip tüccar ve serbest meslek erbabı 1750 mükellefle yapmış olduğu anket çalışmasında, mükelleflerin yaşları ile vergiye karşı tutum ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Yaş ilerledikçe vergi affına karşı olma düşüncesinin arttığına sonucuna varmıştır. Aynı çalışmada eğitim düzeyi yükseldikçe mükelleflerin ödedikleri verginin nereye harcandığı konusundaki duyarlılığın arttığı yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Mükelleflerin denetim geçirme sıklıkları ile denetime olan bakış açıları arasında paralelliğin tespit edildiği bu çalışmaya göre, hiç denetlenmeyen ya da çok sık denetlenen mükelleflerin hiç affın çıkmamasından yana oldukları ortaya çıkmıştır.

Demir ve Küçükilhan (2013)'ın Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden seçilen 1597 mükellefle yapmış olduğu anket çalışması verilerine göre, vergi mükelleflerinin Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin kayıtdışı yürütüldüğüne katılma oranı % 41'dir. Çalışmaya göre, kayıtdışı ekonominin ortaya çıkmasındaki en önemli sebepler; vergi yükü, vergi baskısı, kamusal harcamaların algılanma şekli, vergi bilinci ve vergi cezaları olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'deki kayıtdışı ekonomiyi azaltmak için öncelikli hedefin vergi yükünün azaltılması yönünde olması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Dumlupınar ve Yardımcıoğlu (2015)'nin Trabzon ili ve çevresinde 355 mükellefle yaptığı anket çalışması verilerine göre, mükellefler kayıtdışı faaliyetlerin engellenmesinde Gelir İdaresini yetersiz bulmaktadırlar. % 54'lük bir oranla bulunduğu sektörde vergi kaçırılma oranının yüksek olduğunu düşünen mükellefler vergi denetimleri sıklıkla kayıtdışı faaliyetlerin azalacağını düşünmektedir. Kayıtdışı faaliyetleri engelleme konusunda vergi idaresinin yetersiz olduğunu düşünen mükellef oranı % 76,4'tür. Çalışma verilerine göre küçük miktarda vergi kaçırmanın önemli olmadığını düşünenlerin oranı % 64,2, toplanan verginin hizmet olarak geri dönmediğini düşünenlerin oranı % 52,1'dir. Aynı çalışmada verginin bir yurttaşlık görevi olduğunu düşünenlerin oranı % 91,5 kamu harcamaları için vergi vermenin gerekli olduğunu düşünenlerin oranı % 87,3'dür.

3. Mükelleflerin Kayıtdışı Ekonomiye Yönlenme Nedenleri: Ostim Organize Sanayi Örneği

Bu çalışma, Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi olan Ostim'de (Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi) bulunan mükelleflere yapılan anket çalışması verilerinin analizi yoluyla, mükelleflerin kayıtdışı ekonomiye yönlenme nedenlerini açıklamaya çalışacaktır.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma kapsamında anketin uygulama alanı olan Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgesi Ostim'in temelleri 1975 yılında atılmıştır. Ostim, bünyesinde üye 5.200 firma bulunmakta ve bu firmalarda 60.000 kişi istihdam edilmektedir. (<http://ostim.org.tr/>)

Mükelleflerin kayıtdışı ekonomiye yönelme nedenlerinin belirlenmesinde sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket formunda 5'li likert ölçeğe göre hazırlanmış (Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) 15 adet soru yer almaktadır. Söz konusu sorularla mükelleflerin vergiye ve kayıtdışı ekonomiye bakışı ölçülmeye çalışılmıştır.

Anket çalışması Ostim'in toplam işletme sayısı olan 5.200 işletmeye yapılmıştır. Ankete 360 işletme geri dönmüştür. *Anket bulguları, ana kitleyi temsili açısından % 95 güven aralığı ve % 5 yanılma payı ile 5200 işletme için 358 işletme olan örneklem büyüklüğünü 360 işletme ile anket yapılarak temsil edebilmektedir.*

Anket çalışmasından elde edilen sonuçlar bilgisayar ortamında SPSS programına aktarılarak sayısal verilere dönüştürülmüştür. Söz konusu veriler frekans tablolar ve çapraz tablolar aracılığı ile yorumlanmıştır.

3.2. Güvenilirlik Testi

Anket sorularının güvenilirlik düzeyi Cronbach's Alpha katsayısı ile test edilmiştir. Bu yöntem, cevapların birbirleri içerisindeki güvenilirliği test etmektedir. Bu yöntemle göre; anketin güvenilirlik taşıması için Cronbach's Alpha sayısının 0,4'ün üstünde olması gerekmektedir. (Özdamar, 2004: 633) Ankette bulunan soru sayısı 15'tir ve bu 15 sorunun birbirleriyle olan uyumu test edildiğinde Cronbach Alpha katsayısı 0,702 bulunmuştur. Bu sonuçtan anketin güvenilirlik taşıdığı anlamı çıkmaktadır.

Güvenilirlik İstatistikleri

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
0,702	15

Tablo 1. incelendiğinde tablodaki değerlerin birbirlerine yakın olduğunu görmekteyiz. Buradan ortaya çıkan sonuç ise anket sorularının birbirleriyle uyum içerisinde oldukları ve anketin güvenilirlik arz ettiğidir.

Tablo 1: Her Bir Sorunun Cronbach Alfa Katsayısına Olan Katkısı

	Soru Silindiğinde Anlam Düzeyi	Soru Silindiğinde Varyans Düzeyi	Soru Silindiğinde Cronbach's Alfa Sayısı
Kamu harcamalarının karşılanması için vergi vermek gereklidir.	35, 4917	49, 894	,682
Türkiye'deki vergi oranlarını yüksektir.	35, 3333	50, 579	,691
Toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	36, 2361	53, 212	,706
Vergi oranları düşürüldüğünde kayıtdışlık azalacaktır.	35, 4528	48, 611	,669
Kayıtdışlığın önlenmesiyle ülkedeki refah seviyesi yükselecektir	35, 3056	47, 667	,656
Vergisel açıdan tüm sektörlerde kayıtdışlık vardır.	35, 2833	47, 775	,657
Benimle aynı işi yapan kişiler vergisel açıdan kayıtdışı kalmaktadır.	35, 9111	51, 335	,687
Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.	37, 1500	57, 894	,735
Gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu elde etmiş olduğum kazanımın tümünü idareye bildiriyorum.	35, 3750	49, 984	,675
Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.	35, 0000	48, 969	,666

Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.	35, 3861	49, 915	,685
Türkiye’de vergi denetim oranı düşüktür.	35, 6750	51, 368	,694
Vergi kaçırılmayı önlemek için daha sıkı denetim yapılmalıdır.	35, 3500	49, 287	,677
Küçük miktarda vergi kaçağı önemli değildir.	36, 9611	58, 801	,745
Kayıtdışılığın önlenmesiyle ülke ekonomisi düzelecektir.	35, 3167	48, 217	,664

3.3. Katılımcılara Ait (Sosyo–Demografik) Profil

Anket çalışması dâhilinde vergi mükelleflerinin sosyo–demografik profillerini çıkarmak maksadıyla mükelleflere yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, faaliyette bulunulan sektör, işletmenin türü ve gelir düzeyi soruları yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analizi ile bu etkenlerin vergi kaçırma üzerinde ne gibi etkileri olduğuna bakılacaktır.

Tablo 2: Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Yüzdelerle Gösterimi

		Frekans	Yüzde (%)
Yaş	18-30 yaş	54	% 15
	31-45 yaş	201	% 55,8
	45-64 yaş	92	% 25,6
	65 yaş ve üzeri	13	% 3,6
	Toplam	360	% 100
Cinsiyet	Erkek	308	% 85,6
	Kadın	52	% 14,4
	Toplam	360	% 100
Medeni Durum	Evli	251	% 69,7
	Bekâr	109	% 30,3
	Toplam	360	% 100
Eğitim Durumu	İlk – Orta Öğretim	56	% 15,6
	Lise	147	% 40,8
	Lisans	151	% 41,9
	Lisansüstü	6	% 1,7
	Toplam	360	% 100
Sektör	Ticaret	201	% 78,1
	İmalat	159	% 21,9
	Toplam	360	% 100
İşletmenin Türü	Basit (Adi, Şahıs)	201	% 55,8
	Kurumsal (Anonim, Limited)	159	% 44,2
	Toplam	360	% 100
İşletmede Çalışan İşçi Sayısı	1 – 9 işçi	232	% 64,4
	10 – 49 işçi	128	% 35,6
	Toplam	360	% 100
Aylık Gelir Durumu	0-2000 TL	76	% 21,1

2001-5000 TL	127	% 35,3
5001-10000 TL	91	% 25,3
10001 TL ve üzeri	66	% 18,3
Toplam	360	% 100

Tablo 2’den de görüldüğü gibi katılımcıların % 15’lik bir kısmını 18-30 yaş arası, % 55,8’lik bir kısmını 31-45 yaş arası, % 25,6’lık bir kısmını 46-64 yaş arası ve % 3,6’lık bir kısmını 65 yaş ve üstü mükellefler oluşturmaktadır. Ankete katılanların % 85,6’sı erkeklerden, % 14,4’ü kadınlardan oluşmaktadır. Ankete katılanların % 69,7’u evli, % 30,3’ü bekârdır.

Katılımcılarının %15,6’lık bir bölümünün ilk-orta öğretim, % 40,8’lik bir bölümünün lise, % 41,9’luk bir bölümünün üniversite mezunu ve % 1,7’lik bir bölümünün lisansüstü (yüksek lisans/doktora) eğitimi almış olduğunu görmekteyiz.

Katılımcıların % 21,9’luk bölümü imalat, % 78,1’lik bölümü ticaret sektöründe yer almaktadır. Katılımcıların % 55,8’lik bölümü basit şirket(adi, şahıs), % 44,2’lik bölümü kurumsal şirket(anonim, limited) sahibidir. Ankete katılanların % 64,4’lük bir bölümü 1-9 arası, % 35,6’lık bir bölümü 10-49 arası işçi çalıştırmaktadır.

0-2000 TL arası aylık gelire sahip olanlar, ankete katılan mükelleflerin % 21,1’lik bir bölümünü, 2000-5000 TL arası aylık gelire sahip olanlar, ankete katılan mükelleflerin % 35,3’lik bir bölümünü, 5000-10000 TL arası aylık gelire sahip olanlar, ankete katılan mükelleflerin % 25,3’lik bir bölümünü, 10000 TL ve üstü aylık gelire sahip olanlar, ankete katılan mükelleflerin % 18,3’lik bir bölümünü oluşturmaktadır.

3.4. Anket Sorularına Verilen Cevapların Frekans ve Görünümleri

Anket sorularına verilen cevapların analizinin yapılacağı bu bölümde, mükelleflerin anket sorularına kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şeklinde verdikleri cevaplar yüzdeler olarak gösterilmiştir.

Tablo 3: Anket Sorularına Verilen Cevapların Yüzdeler Olarak Gösterimi

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Kamu harcamalarının karşılanması için vergi vermek gereklidir.	% 23,9	% 53,6	% 5	% 7,5	% 10
Türkiye’deki vergi oranlarını yüksektir.	% 39,2	% 37,2	% 6,9	% 7,5	% 9,2
Toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	% 10	% 26,1	% 31,1	% 18,9	% 13,9
Vergi oranları düşürüldüğünde kayıtdışlık azalacaktır.	% 26,7	% 46,7	% 11,4	% 8,3	% 6,9
Kayıtdışlığın önlenmesiyle ülkedeki refah seviyesi yükselecektir.	% 29,2	% 50,8	% 8,6	% 6,1	% 5,3
Vergisel açıdan tüm sektörlerde kayıtdışlık vardır.	% 31,9	% 46,1	% 11,1	% 6,4	% 4,4
Benimle aynı işi yapan kişiler vergisel açıdan kayıtdışı kalmaktadır.	% 12,8	% 33,9	% 30,6	% 18,1	% 4,7
Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.	% 4,2	% 12,8	% 6,9	% 39,2	% 36,9
Gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu elde etmiş olduğum kazancın tümünü idareye bildiriyorum.	% 27,2	% 48,6	% 9,7	% 11,4	% 3,1
Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.	% 47,2	% 41,9	% 2,8	% 2,8	% 5,3

Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.	% 41,1	% 27,5	% 10,8	% 15,8	% 4,7
Türkiye’de vergi denetim oranı düşüktür.	% 23,9	% 38,3	% 13,9	% 17,2	% 6,7
Vergi kaçırmayı önlemek için daha sıkı denetim yapılmalıdır.	% 37,2	% 36,1	% 9,7	% 11,4	% 5,6
Küçük miktarda vergi kaçağı önemli değildir.	% 7,5	% 14,7	% 8,3	% 36,1	% 33,3
Kayıtdışılığın önlenmesiyle ülke ekonomisi düzelecektir.	% 32,5	% 45	% 9,4	% 7,5	% 5,6

Tablo 3’den de görüldüğü gibi; “*Kamu harcamalarının karşılanması için vergi vermek gereklidir*” ifadesine ankete katılan mükelleflerin, % 23,9’i kesinlikle katılıyorum olarak, % 53,6’i katılıyorum olarak cevap vermiştir. Mükelleflerin % 77,5 gibi yüksek bir çoğunluğunun kamu harcamaları için vergi vermenin gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

“*Türkiye’deki vergi oranları yüksektir*” ifadesine ankete katılanların % 39,2’si kesinlikle katılıyorum olarak, % 37,2’si katılıyorum olarak cevap vermiştir. Buradan yola çıkarak mükelleflerin % 76,4’lük bir kısmının vergi oranlarını yüksek bulduğu söylenebilir.

Ankete katılan mükelleflerin “*Toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum*” ifadesine verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde % 10’unun kesinlikle katılıyorum olarak, % 26,1’inin katılıyorum olarak, % 31,1’inin kararsızım olarak, % 18,9’unun katılmıyorum olarak ve % 13,9’unun kesinlikle katılmıyorum olarak cevap verdiğini görmekteyiz. Bu ifadeye verilen cevaplar dikkate alındığında mükelleflerin % 32,8’lik bir kısmı toplanan vergilerin hizmet olarak geri dönmediğini düşünürken, % 31,1’i bu konuda kararsız bir tutum sergilemiştir.

“*Vergi oranları düşürüldüğünde kayıtdışılık azalacaktır*” ifadesine, katılımcıların % 26,7’si kesinlikle katılıyorum olarak, % 46,7’si katılıyorum olarak, cevap vermiştir. Mükelleflerin % 73,4 gibi büyük bir kısmı vergi oranları düşürüldüğünde kayıtdışılığın azalacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Mükelleflerin “*Kayıtdışılığın önlenmesiyle ülkedeki refah seviyesi yükselecektir*” ifadesine katılımcıların % 29,2’sinin kesinlikle katılıyorum olarak, % 50,8’inin katılıyorum olarak, cevap vermiştir. Mükelleflerin % 80’lik bir bölümü kayıtdışılığın önlenmesiyle refah seviyesinin yükseleceğini düşündüklerini ifade etmiştir.

Ankete katılanlara yöneltilen “*Benimle aynı işi yapan kişiler vergisel açıdan kayıtdışı kalmaktadır*” ifadesine katılımcıların % 12,8’i kesinlikle katılıyorum, % 33,9’u katılıyorum, % 30,6’sı kararsızım, % 18,1’i katılmıyorum ve % 4,7’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Ankete katılan mükelleflerin % 46,7’lik bir kısmı kendileriyle aynı işi yapan kişilerin kayıtdışı kaldıklarını belirtirken % 30,6’lık bir kısmı kararsızım diyerek bu konuda bir görüş bildirmemiştir.

“*Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim*” ifadesine kesinlikle katılanların oranı % 4,2, katılanların oranı % 12,8, kararsız olanların oranı % 6,9, katılmayanların oranı % 39,2 ve kesinlikle katılmayanların oranı % 36,9’dur. Mükelleflerin % 36,9’luk bir kısmı fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırmayacağını net olarak belirtirken, geri kalan % 63,1’lik orandan % 17’si fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırmabileceklerini açık bir şekilde ifade etmiştir.

“*Gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu elde etmiş olduğum kazancın tümünü idareye bildiriyorum*” ifadesine mükelleflerin % 27,2’sinin kesinlikle katılıyorum, % 48,6’sının katılıyorum, % 9,7’sinin kararsızım olarak, % 11,4’ünün katılmıyorum ve % 3,1’inin kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Ankete katılan mükelleflerin % 27,2’si “*Gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu elde etmiş olduğum kazancın tümünü idareye bildiriyorum*” ifadesine katılmışlardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta geri kalan % 72,8’lik kısmın % 3,1’inin gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu elde etmiş olduğu kazancın tümünü idareye bildirmediğini açıkça söylemesine rağmen, % 69,7’lik kısmın bu ifade karşısında net bir tutum sergileyememesidir. Bu ifade için dikkate alınması gereken cevaplar kesinlikle katılıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarıdır. Çünkü mükellef gelirinin tümünü

idareye ya bildirir ya bildirmez. Bu nedenle, % 14,5'lik bir kısım gelirini idareye bildirmediğini söylemekle birlikte, % 55,3'lük kısmın vergi kaçırma konusunda şüpheli olduğunu varsayabiliriz.

“Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir” ifadesine cevap olarak mükelleflerin % 47,2'si kesinlikle katılıyorum, % 41,9'u katılıyorum demıştır. Ankete katılan mükelleflerin % 89,1'i vergi kaçırmayı ahlaki açıdan dürüst bir davranış olarak görmemektedir.

Mükelleflerin, “Yapmış olduğum ekonomik faaliyetler sonucu hiçbir zaman vergi kaçırmadım” ifadesine % 41,1'i kesinlikle katıldığını, % 27,5'i katıldığını, % 10,8'i kararsız olduğunu, % 15,8'i katılmadığını ve % 4,7'si kesinlikle katılmadığı ifade etmiştir. Ankete katılan mükelleflerin % 41,1'i hiçbir zaman vergi kaçırmadığını net olarak ifade etmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta geri kalan % 58,9'luk kısmının yani kesinlikle katılıyorum cevabını vermeyenlerin tamamının % 4,7'si vergi kaçırdığını açıkça ifade etmesine rağmen, % 54,2'lik kısmın bu ifade karşısında net bir tutum sergileyememesidir. Bu ifade için dikkate alınması gereken cevaplar kesinlikle katılıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarıdır. Çünkü mükellefler vergiyi ya kaçırmazlar ya kaçırmazlar. Bu nedenle, % 20,5'lik bir kısım vergi kaçırdığını söylemekle birlikte, % 38,3'lük kısmın vergi kaçırma konusunda şüpheli olduğunu varsaymak mümkündür.

“Türkiye’de vergi denetim oranı düşüktür” ifadesine mükelleflerin % 23,9'u kesinlikle katılıyorum, % 38,3'ü katılıyorum, % 13,9'u kararsızım, % 17,2'si katılmıyorum, % 6,7'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Vergi denetim oranını düşük bulan mükellef oranı % 62,2'dir.

“Vergi kaçırmayı önlemek için daha sıkı denetim yapılmalıdır” ifadesine katılımcıların % 37,2'sinin kesinlikle katılıyorum olarak, % 36,1'inin katılıyorum olarak cevap verdiğini görmekteyiz. Vergi kaçırma için daha sıkı denetim yapılması gerektiğini düşünen mükellef oranı % 73,3'dür.

Ankete katılan mükelleflerin “Küçük miktarda vergi kaçacağı önemli değildir.” ifadesine verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde % 7,5'inin kesinlikle katıldığını, % 14,7'sinin katılmadığını, % 8,3'ünün kararsız olduğunu, % 36,1'inin katılmadığını ve % 33,3'ünün kesinlikle katılmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

“Kayıtdışılığın önlenmesiyle ülke ekonomisi düzelecektir” ifadesine katılımcıların % 32,5'i kesinlikle katılıyorum ve % 45'i katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Ankete katılan mükelleflerin % 77,5'i kayıtdışılığın önlenmesiyle ülke ekonomisinin düzeleceğini düşünmektedir.

3.5. Anket Verilerinin Çapraz Tablolar ile Değerlendirilmesi

Mükelleflerin kayıtdışı ekonomiye yönelme nedenlerinin belirlenmesi üzerine yapılan anketin sonuçları çapraz tablolar aracılığıyla açıklanacağı bu bölümde bir değişkenin bir başka değişken üzerindeki etkisini göstermek hedeflenmiştir. Anket kapsamında mükelleflere yöneltilen soruların cevaplarının birbirleriyle olan etkileşimi incelenip yorumlanacaktır.

Tablo 4: “Yapmış Olduğum Gelir Getirici Ekonomik Faaliyetlerde Hiçbir Zaman Vergi Kaçırmadım” ile “Ödediğim Vergilerin Hizmet Olarak Geri Döndüğüne İnanıyorum” Çapraz Tablosu

			Toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.				Toplam	
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum
Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	22	35	46	23	148	
		Yüzde	% 6,1	% 9,7	% 12,8	% 6,4	% 6,1	% 41,1
	Katılıyorum	Frekans	1	30	36	21	11	99
		Yüzde	% 0,3	% 8,3	% 10,0	% 5,8	% 3,1	% 27,5
	Kararsızım	Frekans	3	12	16	5	3	39
		Yüzde	% 0,8	% 3,3	% 4,4	% 1,4	% 0,8	% 10,8
	Katılmıyorum	Frekans	7	14	12	15	9	57
		Yüzde	% 1,9	% 3,9	% 3,3	% 4,2	% 2,5	% 15,8
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	3	3	2	4	5	17
		Yüzde	% 0,8	% 0,8	% 0,6	% 1,1	% 1,4	% 4,7
	Toplam		Frekans	36	94	112	68	360
			Yüzde	% 10,0	% 26,1	% 31,1	% 18,9	% 13,9

Tablo 4’deki veriler ışığında, “*Toplanan vergilerin kamu hizmeti olarak geri döndüğünü düşünüyorum.*” ifadesine katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabını veren mükelleflerin (% 32,8) % 61,8’ine tekabül eden % 20,3’ünün yapmış olduğu gelir getirici ekonomik faaliyetlerde en az bir kez vergi kaçırdıkları sonucu ortaya çıkmıştır. “*Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu hiçbir zaman vergi kaçırmadım.*” ifadesine cevap olarak kesinlikle katılıyorum ifadesi dikkate alınmıştır. Çünkü vergi kaçırmayan birey bu konuda net bir tavır sergilemelidir. Katılıyorum cevabı da vergi kaçırdıklarına dair bir şüphe arz etmektedir. Bu nedenle vergi kaçırma hususu ile ilgili kesinlikle katılıyorum harici cevaplar dikkate alınmıştır. Buna göre toplanan vergilerin hizmet olarak geri dönmediğini düşünen bireylerin vergi kaçırmayı etkilediğini söylemek mümkündür.

Tablo 5: “Yapmış Olduğum Gelir Getirici Ekonomik Faaliyetlerde Hiçbir Zaman Vergi Kaçırmadım” ile “Vergi Kaçırma Ahlaki Açından Dürüst Bir Davranış Değildir” Çapraz Tablosu

			Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.				Toplam		
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	131	16	0	0	1	148	
		Yüzde	% 36,4	% 4,4	0	0	% 0,3	% 41,1	
	Katılıyorum	Frekans	15	77	2	2	3	99	
		Yüzde	% 4,2	% 21,4	% 0,6	% 0,6	% 0,8	% 27,5	
	Kararsızım	Frekans	6	24	7	0	2	39	
		Yüzde	% 1,7	% 6,7	% 1,9	0	% 0,6	% 10,8	
	Katılmıyorum	Frekans	12	31	1	8	5	57	
		Yüzde	% 3,3	% 8,6	% 0,3	% 2,2	% 1,4	% 15,8	
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	6	3	0	0	8	17	
		Yüzde	% 1,7	% 0,8	0	0	% 2,2	% 4,7	
	Toplam		Frekans	170	151	10	10	19	360
			Yüzde	% 47,2	% 41,9	% 2,8	% 2,8	% 5,3	% 100

Tablo 5’deki veriler ışığında, “*Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.*” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını veren mükelleflerin (% 89,1) % 16’sına tekabül eden % 14,4’ü “*Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.*” İfadesine katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şeklinde, % 9’una tekabül eden % 8,4’ü kararsızım şeklinde ve % 28’ine tekabül eden % 25,2’si katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Mükelleflerin bunu daha net bir ifade olan kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplamaları durumu vergi kaçırmanın ahlaki açıdan dürüst bir davranış olmadığını düşünenlerin (% 89,1) % 53,2’sine tekabül eden % 48,2’sinin vergi kaçırdığı şüphesini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlara göre kişiler, etik olarak vergi kaçırmanın doğru bir davranış olmadığını bilseler de vergi kaçırmaktan geri kalmamaktadırlar.

Tablo 6: “Benimle Aynı İşi Yapanlar Vergisel Açından Kayıtdışı Kalmaktadır” ile “Vergi Kaçırma Ahlaki Açından Dürüst Bir Davranış Değildir” Çapraz Tablosu

			Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.				Toplam		
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
Benimle aynı işi yapanlar vergisel açıdan kayıtdışı kalmaktadır.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	29	9	5	2	1	46	
		Yüzde	% 8,1	% 2,5	% 1,4	% 0,6	% 0,3	% 12,8	
	Katılıyorum	Frekans	43	70	1	6	2	122	
		Yüzde	% 11,9	% 19,4	% 0,3	% 1,7	% 0,6	% 33,9	
	Kararsızım	Frekans	56	43	4	1	6	110	
		Yüzde	% 15,6	% 11,9	% 1,1	% 0,3	% 1,7	% 30,6	
	Katılmıyorum	Frekans	35	27	0	1	2	65	
		Yüzde	% 9,7	% 7,5	0	% 0,3	% 0,6	% 18,1	
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	7	2	0	0	8	17	
		Yüzde	% 1,9	% 0,6	0	0	% 2,2	% 4,7	
	Toplam		Frekans	170	151	10	10	19	360
			Yüzde	% 47,2	% 41,9	% 2,8	% 2,8	% 5,3	% 100

Tablo 6’deki veriler ışığında, “*Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.*” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin (% 89,1) % 47’sine tekabül eden % 41,9’u “*Benimle aynı işi yapanlar vergisel açıdan kayıtdışı kalmaktadır.*” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Mükellefler, kendisiyle aynı işi yapıp da vergisel açıdan kayıtdışı kalan bireyler olduğunu düşünmektedir. Bu durumda, vergi kaçırma her ne kadar dürüst bir davranış olmasa da diğer

mükelleflerin vergi kaçırabileceği olasılığının, mükellefleri vergi konusunda isteksiz davranmaya sevk edebileceği söylenebilir.

Tablo 7: “Vergi Oranları Düşürüldüğünde Kayıtdışılık Azalacaktır” ile “Türkiye’deki Vergi Oranları Yüksek” Çapraz Tablosu

			Türkiye’deki vergi oranları yüksektir.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Vergi oranları düşürüldüğünde kayıtdışılık azalacaktır	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	58	15	8	6	9	96
		Yüzde	% 16,1	% 4,2	% 2,2	% 1,7	% 2,5	% 26,7
	Katılıyorum	Frekans	51	92	12	7	6	168
		Yüzde	% 14,2	% 25,6	% 3,3	% 2,9	% 1,7	% 46,7
	Kararsızım	Frekans	13	16	5	5	2	41
		Yüzde	% 3,6	% 4,4	% 1,4	% 1,4	% 0,6	% 11,4
	Katılmıyorum	Frekans	12	8	0	5	5	30
		Yüzde	% 3,3	% 2,2	0	% 1,4	% 1,4	% 8,3
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	7	3	0	4	11	25
		Yüzde	% 1,9	% 0,8	0	% 1,1	% 3,1	% 6,9
	Toplam	Frekans	141	134	25	27	33	360
		Yüzde	% 39,2	% 37,2	% 6,9	% 7,5	% 9,2	% 100

Tablo 7’deki verilere göre, “Türkiye’deki vergi oranları yüksektir.” ifadesine, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin (% 76,4) % 78,6’sına tekabül eden % 60,1’i “Vergi oranları düşürüldüğünde kayıtdışılık azalacaktır.” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Buradan ortaya çıkan sonuç, bireylerin kayıtdışı ekonomiyi oluşturma nedenleri olarak vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünmesidir.

Tablo 8: “Fazla Vergi Vermemek İçin Kayıtdışı İşçi Çalıştırabilirim” ile “Türkiye’deki Vergi Oranları Yüksek” Çapraz Tablosu

			Türkiye’deki vergi oranları yüksektir.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	8	1	1	3	2	15
		Yüzde	% 2,2	% 0,3	% 0,3	% 0,8	% 0,6	% 4,2
	Katılıyorum	Frekans	32	8	2	0	4	46
		Yüzde	% 8,9	% 2,2	% 0,6	% 0	% 1,1	% 12,8
	Kararsızım	Frekans	13	9	0	2	1	25
		Yüzde	% 3,6	% 2,5	% 0	% 0,6	% 0,3	% 6,9
	Katılmıyorum	Frekans	27	81	11	15	7	141
		Yüzde	% 7,5	% 22,5	% 3,1	% 4,2	% 1,9	% 39,2
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	61	35	11	7	19	133
		Yüzde	% 16,9	% 9,7	% 3,1	% 1,9	% 5,3	% 36,9
	Toplam	Frekans	141	134	25	27	33	360
		Yüzde	% 39,2	% 37,2%	% 6,9	% 7,5	% 9,2	% 100

Tablo 8’deki veriler ışığında, “Türkiye’deki vergi oranları yüksektir.” ifadesine, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin (% 76,4) % 17,8’ine tekabül eden % 13,6’sı “Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Burada üstünde durulması gereken nokta, Türkiye’de vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünenlerin (% 76,4) % 40’ına tekabül eden % 30’luk bir kısmı, fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırmayacağını katılıyorum şeklinde ifade etmiştir. Mükelleflerin buna kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermemeleri kayıtdışı işçi çalıştırabilecekleri şüphesini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 9: “Vergi Kaçırmaı Önemek İçin Daha Sıkı Denetim Yapılmalıdır” ile “Türkiye’de Vergi Denetim Oranı Düşüktür” apraz Tablosu

			Türkiye’de vergi denetim oranı düşüktür.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Vergi kaçırmaı önemek için daha sıkı denetim yapılmalıdır.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	78	29	11	8	8	134
		Yüzde	% 21,7	% 8,1	% 3,1	% 2,2	% 2,2	% 37,2
	Katılıyorum	Frekans	4	83	21	22	0	130
		Yüzde	% 1,1	% 23,1	% 5,8	% 6,1	0	% 36,1
	Kararsızım	Frekans	1	15	12	7	0	35
		Yüzde	% 0,3	% 4,2	% 3,3	% 1,9	0	% 9,7
	Katılmıyorum	Frekans	3	8	5	19	6	41
		Yüzde	% 0,8	% 2,2	% 1,4	% 5,3	% 1,7	% 11,4
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	0	3	1	6	10	20
		Yüzde	0	% 0,8	% 0,3	% 1,7	% 2,8	% 5,6
	Toplam	Frekans	86	138	50	62	24	360
		Yüzde	% 23,9	% 38,3	% 13,9	% 17,2	% 6,7	% 100

Tablo 9’da, “Türkiye’de vergi denetim oranı düşüktür” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını veren mükelleflerin (% 62,2) % 86,8’ine tekabül eden % 54’lük kısmının “Vergi kaçırmaı önemek için daha sıkı denetim yapılmalıdır.” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap verdiğini görmekteyiz. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, vergi kaçırmaı önemek için daha sıkı denetim yapılmalıdır.

Tablo 10: “Toplanan Vergilerin Hizmet Olarak Geri Döndüğünü Düşünüyorum” ile “Kamu Harcamalarının Karşılanması İçin Vergi Vermek Gereklidir” apraz Tablosu

			Kamu harcamalarının karşılanması için vergi vermek gereklidir.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	12	7	0	8	9	36
		Yüzde	% 3,3	% 1,9	0	% 2,2	% 2,5	% 10
	Katılıyorum	Frekans	32	46	10	2	4	94
		Yüzde	% 8,9	% 12,8	% 2,8	% 0,6	% 1,1	% 26,1
	Kararsızım	Frekans	21	77	6	4	4	112
		Yüzde	% 5,8	% 21,4	% 1,7	% 1,1	% 1,1	% 31,1
	Katılmıyorum	Frekans	10	46	0	9	3	68
		Yüzde	% 2,8	% 12,8	0	% 2,5	% 0,8	% 18,9
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	11	17	2	4	16	50
		Yüzde	% 3,1	% 4,7	% 0,6	% 1,1	% 4,4	% 13,9
	Toplam	Frekans	86	193	18	27	36	360
		Yüzde	% 23,9	% 56,6	5,0	% 7,5	% 10	% 100

Tablo 10’daki veriler ışığında, “Kamu harcamalarının karşılanması için vergi vermek gereklidir.” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin (% 80,5) % 29’una tekabül eden % 23,4’ü “Toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.” ifadesine katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerden oluşmaktayken, % 33,7’sine tekabül eden % 27,2’si toplanan vergilerin hizmet olarak geri döndüğü konusunda kararsız kalmıştır. Mükellefler, kamu harcamalarının karşılanması için vergi vermenin gerekli olduğu bilincindedirler fakat toplanan vergilerin hizmet olarak geri dönmeyeceği düşüncesinin onları vergi kaçırmaı itmesi mümkündür.

Tablo 11: “Gelir Getirici Ekonomik Faaliyetler Sonucu Elde Etmiş Olduğum Gelirin Tümünü İdareye Bildiriyorum” ile “Eğitim Düzeyi” Çapraz Tablosu

			Gelir getirici ekonomik faaliyetler sonucu elde etmiş olduğum gelirin tümünü idareye bildiriyorum.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Eğitim Düzeyi	İlk-orta eğitim	Frekans	7	29	7	12	1	56
		Yüzde	% 1,9	% 8,1	% 1,9	% 3,3	% 0,3	% 15,6
	Lise	Frekans	35	73	18	15	6	147
		Yüzde	% 9,7	% 20,3	% 5,0	% 4,2	% 1,7	% 40,8
	Üniversite	Frekans	53	71	10	13	4	151
		Yüzde	% 14,7	% 19,7	% 2,8	% 3,6	% 1,1	% 41,9
	Lisansüstü	Frekans	3	2	0	1	0	6
		Yüzde	% 0,8	% 0,3	% 0	% 0,6	% 0,8	% 1,7
Toplam		Frekans	98	175	35	41	11	360
		Yüzde	% 27,2	% 48,6	% 9,7	% 11,4	% 3,1	% 100

Eğitim düzeyinin artmasının, toplumda vergi konusunda daha itaatkâr bireylerin sayısını artıracığı yönünde gibi bir düşünce yaratmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin eğitim düzeyi düşük olan bireylere göre vergi bilincinin yüksek olacağı gibi bir olasılığa karşın bu tam tersi bir etki de yapabilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin vergi kaçırmaya ilişkin fırsatları değerlendirebileceği düşünülebilir.

Tablo 11’deki veriler ışığında, ankete katılanlardan (360 kişi) ilk – orta öğretim mezunu olan 56 kişiden 7 kişinin (% 12,5) lise mezunu olan 147 kişiden 35 kişinin (% 23), üniversite mezunu olan 151 kişiden 53 kişinin (% 35), lisansüstü eğitim almış 6 kişiden 3 kişinin (% 50) gelirin tümünü idareye bildirdiği ortaya çıkmaktadır. Mükelleflere elde etmiş oldukları gelirin tümünü idareye bildirip bildirmedikleri sorulduğunda, bu ifadeye cevabın kesinlikle katılıyorum şeklinde olmasından vergi kaçırılmadığını anlamalıyız. Mükellefler bu ifadeye katılıyorum şeklinde cevap verseler dahi bu konuda kesin bir karar belirtmemişlerdir. Bu da onların vergi kaçıracağı şüphesini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle eğitim düzeyi arttıkça bireylerin gelirlerini idareye bildirme oranı artmaktadır sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 12: “Türkiye’deki Vergi Oranları Yüksek” ile “Gelir Düzeyi” Çapraz Tablosu

			Türkiye’deki vergi oranları yüksektir.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Gelir Düzeyi	0 – 2000	Frekans	32	28	4	5	7	76
		Yüzde	% 8,9	% 7,8	% 1,1	% 1,4	% 1,9	% 21,1
	2000-5000	Frekans	44	56	6	8	13	127
		Yüzde	% 12,2	% 15,6	% 1,7	% 2,2	% 3,6	% 35,3
	5000–10000	Frekans	36	34	6	6	7	91
		Yüzde	% 10	% 9,4	% 1,7	% 1,7	% 1,9	% 25,3
	10000 +	Frekans	29	16	9	9	6	66
		Yüzde	% 8,1	% 4,4	% 2,5	% 2,5	% 1,7	% 18,3
Toplam		Frekans	141	134	25	25	33	360
		Yüzde	% 39,2	% 37,2	% 6,9	% 6,9	% 9,2	% 100

Tablo 12’de görüleceği üzere, 0–2000 TL arası aylık gelire sahip olanların (% 21,1) % 79,1’ine tekabül eden % 16,7’si, 2000–5000 TL arası gelire sahip olanların (% 35,3) % 78,7’sine tekabül eden % 27,8’i, 5000–10000 TL arası gelire sahip olanların (% 25,3) % 76,7’sine tekabül eden % 19,4’ü 10000 ve üstü gelire sahip olanların (% 18,3) % 68,3’üne tekabül eden % 12,5’lik bölümü Türkiye’deki vergi oranlarının yüksek bulan mükelleflerden oluşmaktadır.

Tablo 13: “Yapmış Olduğum Gelir Getirici Ekonomik Faaliyetlerde Hiçbir Zaman Vergi Kaçırmadım” ile “Gelir Düzeyi” Çapraz Tablosu

			Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Gelir Düzeyi	0– 2000	Frekans	35	23	8	7	3	76
		Yüzde	% 9,7	% 6,4	% 2,2	% 1,9	% 0,8	% 21,1
	2000-5000	Frekans	43	35	11	27	11	127
		Yüzde	% 11,9	% 9,7	% 3,1	% 7,5	% 3,1	% 35,3
	5000–10000	Frekans	33	31	14	12	1	91
		Yüzde	% 9,2	% 8,6	% 3,9	% 3,3	% 0,3	% 25,3
	10000 +	Frekans	37	10	6	21	2	66
		Yüzde	% 10,3	% 2,8	% 1,7	% 3,1	% 0,6	% 18,3
Toplam		Frekans	148	99	39	57	17	360
		Yüzde	% 41,1	% 27,5	% 10,8	% 15,8	% 4,7	% 100

Tablo 13’deki verilere göre, 0–2000 TL arası gelire sahip olan bireylerin (% 21,1) % 53,5’ine tekabül eden % 11,3’ünün, 2000–5000 TL arası gelire sahip bireylerin (% 35,3) % 66,2’sine tekabül eden % 23,4’ünün, 5000–10000 TL arası bireylerin (% 25,3) % 63,6’sına tekabül eden % 16,1’i, 10000 ve üstü gelire sahip bireylerin (% 18,3) % 41,5’ine tekabül eden % 7,6’sının yapmış olduğu gelir getirici ekonomik faaliyetlerde bir kez de olsa vergi kaçırıldığı söylenebilir. Burada mükelleflerin kesinlikle katılıyorum harici verdiği cevaplar dikkate alınmıştır.

Tablo 14: “Yapmış Olduğum Gelir Getirici Ekonomik Faaliyetlerde Hiçbir Zaman Vergi Kaçırmadım” ile “Cinsiyet” Çapraz Tablosu

			Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Cinsiyet	Erkek	Frekans	122	84	38	50	14	308
		Yüzde	% 33,9	% 23,3	% 10,6	% 13,9	% 3,9	% 85,6
	Kadın	Frekans	26	15	1	7	3	52
		Yüzde	% 7,2	% 4,2	% 0,3	% 1,9	% 0,8	% 14,4
Toplam		Frekans	148	99	39	57	17	360
		Yüzde	% 41,1	% 27,5	% 10,8	% 15,8	% 4,7	% 100

Tablo 14’e göre, erkek mükelleflerin (% 85,6) % 60’ına tekabül eden % 51,7’si, kadınlar mükelleflerin (% 14,4) % 50’sine tekabül eden % 7,2’si “Yapmış olduğum gelir getirici ekonomik faaliyetlerde hiçbir zaman vergi kaçırmadım.” ifadesine kesinlikle katılıyorum harici cevaplar vermiştir. Her ne kadar kadın mükelleflerde bu oran erkeklerinkine oranla % 10’luk bir düşüş gösterse de vergi kaçırma konusunda erkeklerin ve kadınların paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 15: “Vergi Kaçırma Ahlaki Açıdan Dürüst Bir Davranış Değildir” ile “Cinsiyet” Çapraz Tablosu

			Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Cinsiyet	Erkek	Frekans	139	136	8	8	17	308
		Yüzde	% 38,6	% 37,8	% 2,2	% 2,2	% 4,7	% 85,6
	Kadın	Frekans	31	15	2	2	2	52
		Yüzde	% 8,6	% 4,2	% 0,6	% 0,6	% 0,6	% 14,4
Toplam		Frekans	170	151	10	10	19	360
		Yüzde	% 47,2	% 41,9	% 2,8	% 2,8	% 5,3	% 100

Tablo 15’deki veriler göre, erkek mükelleflerin (% 85,6), % 89,2’sine tekabül eden % 76,4’ü, kadın mükelleflerin (% 14,4) % 88,8’ine tekabül eden % 12,8’i “Vergi kaçırma ahlaki açıdan dürüst bir davranış değildir.” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Buradan hareketle, vergi kaçırma ahlaki bir davranış olarak görmeme konusunda erkeklerin ve kadınların paralellik gösterdiği söylenebilir.

Tablo 16: “İşçi Sayısı” ile “Türkiye’deki Vergi Oranları Yüksek” Çapraz Tablosu

			İşçi Sayısı		Toplam	
			1 – 9 arası	1 – 49 arası		
Türkiye’deki vergi oranları yüksektir	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	88	53	141	
		Yüzde	% 24,4	% 14,7	% 39,2	
	Katılıyorum	Frekans	96	38	134	
		Yüzde	% 26,7	% 10,6	% 37,2	
	Kararsızım	Frekans	12	13	25	
		Yüzde	% 3,3	% 3,6	% 6,9	
	Katılmıyorum	Frekans	14	13	27	
		Yüzde	% 3,9	% 3,6	% 7,5	
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	22	11	33	
		Yüzde	% 6,1	% 3,1	% 9,2	
	Toplam		Frekans	232	128	360
			Yüzde	% 64,4	% 35,6	% 100

Tablo 16’deki verilere göre, “Türkiye’deki vergi oranları yüksektir.” ifadesine, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin (% 76,4) % 66,8’ine tekabül eden % 51,1’i 1-9 arası işçi çalıştıran, % 33,1’ine tekabül eden % 25,3’ü 10–49 arası işçi çalıştıran mükelleflerden oluşmaktadır. Buradan hareketle daha az işçi çalıştıran işletme sahiplerinin vergi oranlarını daha yüksek bulduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 17: “Fazla Vergi Vermemek İçin Kayıtdışı İşçi Çalıştırabilirim” ile “İşçi Sayısı” Çapraz Tablosu

			İşçi Sayısı		Toplam	
			1 – 9 arası	1 – 49 arası		
Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Frekans	8	7	15	
		Yüzde	% 2,2	% 1,9	% 4,2	
	Katılıyorum	Frekans	35	11	46	
		Yüzde	% 9,7	% 3,1	% 12,8	
	Kararsızım	Frekans	20	5	25	
		Yüzde	% 5,6	% 1,4	% 6,9	
	Katılmıyorum	Frekans	93	48	141	
		Yüzde	% 25,8	% 13,3	% 39,2	
	Kesinlikle katılmıyorum	Frekans	76	57	133	
		Yüzde	% 21,1	% 15,8	% 36,9	
	Toplam		Frekans	232	128	360
			Yüzde	% 64,4	% 35,6	% 100

Tablo 17’deki verilere göre, “Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap veren mükelleflerin (% 17) % 70’ine tekabül eden % 11,9’u % 1-9 arası işçi çalıştıran, % 30’una tekabül eden % 5,1’i, 10–49 arası işçi çalıştıran mükelleflerden oluşmaktadır. Vergi oranlarını yüksek bulan ve 1-9 arası işçi çalıştıran bireylerin fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabileceğini söyleyebiliriz.

Tablo 18: “Fazla Vergi Vermemek İçin Kayıtdışı İşçi Çalıştırabilirim” ile “İşletme Türü” Çapraz Tablosu

			Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.					Toplam
			Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
İşletme Türü	Basit (Adi,Şahıs)	Frekans	10	31	18	81	61	201
		Yüzde	% 28	% 86	% 5	% 22,5	% 16,9	% 55,8
	Kurumsal (Anonim, Limited)	Frekans	5	15	7	60	72	159
		Yüzde	% 1,4	% 42	% 1,9	% 16,7	% 20,0	% 44,2
Toplam		Frekans	15	46	25	141	133	360
		Yüzde	% 4,2	% 12,8	% 6,9	% 39,2	% 36,9	% 100

Tablo 18’e göre, “Fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırabilirim.” ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap veren mükelleflerin (% 17), % 67’sine tekabül eden % 11,4’ü basit işletme sahiplerinden, % 33’üne tekabül eden % 5,6’sı kurumsal işletme sahiplerinden oluşmaktadır. Buradan hareketle işletme yapısının kayıtdışı ekonomide rol oynadığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Bu çalışmadan ortaya çıkan sonuçlar ve çözüm önerileri, vergi mevzuatının gözden geçirilmesi, vergi ahlak ve bilincinin oluşturulması, vergi denetiminin sağlanması, toplanan vergilerin kamu hizmeti olarak geri dönmesi hususunda hükümetin güven tesis etmesi ve denetimlerin işçi sayısı ve işletme türüne göre yapılması konularında yoğunlaşmaktadır.

Tespit edilen bu bulguların çözüm önerileri açısından hayata geçirilmesi için iki hususun önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ve en önemlisi vergi mevzuatının ıslah edilmesi ve değiştirilmesi konularında siyasi iradenin rolüdür.

Vergi oranlarının yüksek oluşu vergi kaçırmanın yanında mükelleflerin yatırım yapmaktan vazgeçmeleri ve çalışma arzularının azalacağı sonucunu beraberinde getirecektir. Hükümetler içinde buldukları ekonomik duruma göre yüksek vergi oranları karşısında vergilemede muafiyet ve istisnalar uygulayabilmektedir. Muafiyet ve istisnaların uygulanmasıyla buradan doğan kayıplar vergi oranları yükseltilebilir telafi edilmeye çalışılacaktır. Böyle bir durumda mükelleflerin isteksiz davranmaları muhtemeldir. Vergi istisna ve muafiyetlerinin kapsamının daraltılması bu noktada alınabilecek bir önlemdir. Mükelleflerin kayıtdışı ekonomiye yönelmesinin başlıca nedeni olarak, anket çalışmasında da açık olarak ortaya çıkan husus, mükelleflerin Türkiye'deki vergi oranlarını yüksek bulmasıdır. Göreceli olmakla birlikte mükellefler tarafından yüksek olduğu ileri sürülen vergi yükünün taşınabilir seviyeye getirilebilmesi kayıtdışılaşma başvurmayı belli bir ölçüde azaltacaktır.

Çözüm önerileri açısından ikinci görev idareye düşmektedir. Vergi ahlak ve bilincinin oluşturulması ve kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin azaltılmasında yolunda alınabilecek önlemlerin baskıcı yöntemler yerine; kayıtdışı ekonominin sektörler bazında boyutlarının belirlenip ve analiz edildikten sonra gönüllü uyumun teşvik edilmesi, denetim kapasitenin güçlendirilmesi, eğitici yöntemlerle toplumun tüm kesimlerinde farkındalığın artırılması ile vergi ahlak ve bilincinin kuvvetlendirilmesi yoluyla olması gerekmektedir.

Çalışmadan çıkarılabilecek bir diğer tespite göre de kendileriyle aynı işi yapan kişilerin kayıtdışı kaldığının düşünülmesi mükellefleri vergi kaçırma iten bir nedendir. Mükellefler aynı zamanda tüm sektörlerde kayıtdışılığın olduğunu düşünmektedirler. Bu konuda vergi denetimleri devreye girmelidir. Mükellefler vergi denetim sayısını az bulmaktadırlar ve vergi denetimleri sıklaştığı takdirde kayıtdışılığın önleneceğini düşünmektedirler. Vergi denetimlerinin az olduğunu ifade eden mükellefler, vergi denetimlerinin sıklaştırılmasıyla kayıtdışılığın önüne geçilebileceğini düşünen mükellefler paralellik arz etmektedir. Vergi denetimlerinin sık yapılması durumunda mükelleflerin vergi idaresine olan güvenlerinin artması muhtemeldir. Vergi denetimlerinin sık yapılması, kişilerin kendileriyle aynı işi yapanların vergisel açıdan kayıtdışı kalacağı düşüncesini de ortadan kaldıracaktır. Bu konuyla ilgili, mükellefiyete ilişkin ödevlerin yerine getirilmesine yönelik idari ve teknik altyapının güçlendirilerek, denetim kapasitesinin etkili bir şekilde kullanılması amacıyla, vergi denetiminde görev alan memurların kullanımına sunulmak üzere, detaylı anlaşılır standart denetim kılavuzları hazırlanarak, yoklama ve yaygın denetim faaliyetleri yürüten memurların kullanımına hazır hale getirilmesi öngörülmektedir.

İşverenler, çalıştıracakları işçiler için bir takım yükümlülüklerle sahiptirler. Bu yükümlülükler sosyal güvenlik yükümlülükleridir ve sonucunda masraf doğuran yükümlülüklerdir. İşverenler, karşılaştıkları masraflar dolayısıyla fazla vergi vermemek için kayıtdışı işçi çalıştırma yoluna gideceklerdir. Bu durumda denetimlerin devreye girmesi gerekmektedir. Sigorta denetimlerinin artırılması kayıtdışı işçi çalıştırılmasını önleyecektir.

Kayıtdışılıktan kayıtlılığa geçiş sürecinde geliri belli bir miktarın altında olanlara devlet tarafından daha önceden verilmiş olan sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma imkânının bu gruptaki kişilerin kayıtlı bir işe girmesi durumunda bu hizmetlerinden aynı şekilde yararlandırılmaya devletçe devam edilmesi, bu kişilerin bu hizmetlerden artık ücretsiz yararlanamayacağı endişesiyle iş verene kayıt altına alınmama yönünde yapacakları baskıyı en aza indirmiş olacaktır.

Bu çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç da, daha az işçi çalıştıran işletmelerde vergi kaçırma ve kaçak işçi çalıştırma oranının yüksek olduğudur. Aynı zamanda ankete katılan basit işletme sahiplerinin

kurumsal işletme sahiplerine daha yüksek oranda kayıtdışı işçi çalıştırabileceği anlaşılmaktadır. Yukarıda vergi denetimi ile ilgili tespit ve önerilerde ele alındığı üzere, özellikle bu tür işletmelerde yapılacak denetimin daha sık ve titiz bir şekilde yapılması önem kazanacaktır.

Çalışmadan çıkan sonuçlara göre, mükelleflerin ödedikleri vergilerin uygun kamu hizmetlerinde somut olarak harcandığını bilmeleri durumunda vergi ödemeye gönüllü katılımın artacağı dolayısıyla vergi kaçırmanın azalacağı düşünülmektedir. Hükümete güvenin bir göstergesi olarak bu husus önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Fatih ve Aydın Fazıl (2014), *Vergi ve İstihdam Politikaları Açısından Kayıt Dışı Ekonomi*, Ankara: TODAİE, 1. Basım, s.5.
- Allingham, Michael, G.ve Sandmo, Agnar, (1972), “Income Tax Evasion: A Therotical Analysis”, *Journal Of Public Economics*, p.322 – 328.
- Altuğ, Osman (1999), “Kayıtdışı Ekonominin Boyutları”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15, s.257.
- Aydemir, Şinasi (1995), *Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, s.63.
- Cagan, Philip (1958), “The Demand for Currency Relative to the Total Money Supply,” *Journal*.
- Çelikkaya, Ali ve Gürbüz, Hüseyin (2008), “Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi”, *Sosyoekonomi*, 2.
- Çetintaş, Hakan (2003), “Türkiye’de Kayıtdışılığın Fayda Maliyet Analizi”, *Çimento İşveren Dergisi*, Sayı 17, s.4.
- Çetintaş, Hakan ve Vergil, Hasan (2003), “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı:4, Cilt:1, s.17.
- Çomaklı, Şafak, E. (2007), *Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergisel Kayıtdışılık*, Erzurum: Turhan Kitabevi.
- Demir, İhsan, C. ve Küçükilhan, Mustafa (2013), “Vergi Mükelleflerinin Kayıtdışı Algısı: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9, Yıl:9, Sayı:1, 9:32 – 48.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, s.5.
- Derdiyok, Türkmen (1993), “Türkiye’nin Kayıtdışı Ekonomisinin Tahmini,” *Türkiye İktisat*, Mayıs, TOBB Yayını, S.13, s. 54
- Dumlupınar, Serdar ve Yardımcıoğlu, Fatih (2015), “Vergi Denetimlerinin Kayıt dışı Ekonomi Üzerine Etkisi: Trabzon İli Örneği”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1.
- Gökbunar, Rıza A. (1995), “Kayıtdışı Ekonominin Vergilendirilmesine Yönelik Önlemler”, *Maliye Yazıları*, Sayı:47, Ekim – Aralık 1995, s.83.
- Gutmann, Peter M. (1977), “The Subterranean Economy”, *Financial Analyst Journal*, p.26.
- Feige, Edgar L. (1990), “Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economcs Approach”, *World Development*, Vol.18, No.7.
- Feld, Lars, P. and Frey, Bruno. S. (2002), “Trust breeds trust: How taxpayers are treated”, *Economics of Governance*, 3, p.87–99
- Hofstede, Geert, H., (1980), *Cultures consequences: International differences in work-related values*. In Beverly Hills. CA: Sage Publications, p. 294

- Hofstede, Geert, H. (2001), *Cultures consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations* (2nd ed.). London: Sage Publications. Hofstede, G. H., & Bond, M. H. (1988). The Confucius connection: From cultural roots to economic growth. *Organizational Dynamics*, 5–21, p.319 – 321.
- Husted, Byan, W., (1999), Wealth, culture, and corruption. *Journal of International Business Studies*, 30, p.339–359
- Jackson, BR., and Milliron, VC. (1986), “Tax Compliance research: Findings, problems and prospects”, *Journal of Accounting Literature*, p.127
- Levi, Margaret, (1998), “A State of trust”, *Trust and governance*, New York, NY: Russell Sage Foundation, p.77–101
- McCrohan, Kevin, F. ve Smith, James, D. (1986), “a Consumer Expenditure Approach to Estimating the Size of the Underground Economy”, *Journal of Marketing*, v.50, No:2, p.49
- Muter, Naci, Çelebi, A. Kemal ve Sakıç, Süreyya (1993), *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışların Araştırılması: Manisa*.
- Ostim Organize Sanayi Bölgesi, Ostim Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi, <http://ostim.org.tr/get/Kurumsal/Tarih%C3%A7e>, 10.06.2016
- Özdamar, Kazım (2004), *Paket Programlar ile İstatiksel Veri Analizi –I*, Genişletilmiş 5.Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir, s.633.
- Özsoylu, Ahmet, F. (1996), *Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.46.
- Richardson, Grant (2006), “Determinants Of Tax Evasion: A Cross - Country Investigation”, *Journal Of International Accounting Auditing&Taxation*, 15, p.150-169.
- Schneider, Friedrich, (1986), “Estimating the Size of the Danish Shadow Economy Using the Currency Demand Approach: An Attempt”, *Scandinavian Journal of Economics*, 88 (4).
- Synthèse,(2014), Rencontre économiques, l’conomie souterraine en temps de crise, http://www.economie.gouv.fr/files/rencontres_economiques_synthese_23092014.pdf
- Tsakumis, George, T.; Curatola, Anthony, P. and Porcano, Thomas, M. (2007), “The relation between national cultural dimensions and tax evasion”, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 16, p.131–147.
- Tuay, Elif ve Gülay, İnci, (2007), *Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Vergiye Bakışı*, Gelir İdaresi Başkanlığı, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 51, s.28.